

ЗУСТРІЧНИЙ ПОЗОВ У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРАХ

Шерстюк Г. М.,

*здобувач наукового ступеня кандидата юридичних наук,
викладач кафедри господарського і адміністративного права
факультету соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
адвокат,
керівник Адвокатського бюро «Ганни Шерстюк»
ORCID ID:0000-0001-9562-3531*

У статті досліджений інститут зустрічного позову в адміністративному судочинстві, який є довгоочікуваною зміною для ефективного розгляду справ у рамках адміністративного процесу та для реалізації дієвого захисту прав фізичних і юридичних осіб у рамках адміністративного судочинства. Акцентовано увагу на особливості складання, подачі та розгляду зустрічного позову, що є запорукою успішного захисту й відновлення порушених прав та інтересів сторони відповідача в публічно-правових спорах.

Також проводиться аналіз доцільності подачі зустрічного позову в адміністративному процесі, урахуовуючи специфіку сторін і правовідносин. Таке ставлення з боку правників до інституту зустрічного позову в адміністративному судочинстві викликано специфічністю самого адміністративного процесуального права, відмінною рисою якого є презумпція винуватості суб'єкту владних повноважень. Базуючись на дотриманні цього принципу, сформовані основні ознаки зустрічного позову в публічно-правових спорах, починаючи від правомочності суб'єктів для подачі таких позовних заяв у відкритих судових провадженнях і завершуючи винесенням і виконанням судового рішення за результатами розгляду такої позовної заяви.

Отже, під час наукового дослідження в процесі написання статті автором опрацьовані не тільки праці відомих правників, а й судові рішення, що підтверджують активне використання новітнього інституту зустрічного позову в публічно-правових спорах, а також використаний власний досвід зі складання, подачі та безпосередньої участі в розгляді адміністративних справ, де об'єднані основні й зустрічні позовні вимоги. Отже, розкриті особливості реалізації прав фізичних і юридичних осіб на подачу й розгляд зустрічного позову в публічно-правових спорах, які є численними порівняно з іншими категоріями спорів, господарськими, цивільними тощо.

Ключові слова: публічно-правові спори, особливості зустрічного позову в адміністративному судочинстві, реалізація права на зустрічний позов суб'єктом владних повноважень.

Постановка проблеми. Інститут зустрічного позову в адміністративному процесі завжди був дискусійною темою, адже прямої норми щодо можливості обрання такого способу захисту своїх прав відповідачем Кодекс адміністративного судочинства (далі – КАС) України довгий час не передбачав, що, звичайно, не могло не відобразитися на способах і межах захисту прав та інтересів сторони відповідача в публічно-правових спорах.

Відсутність інституту зустрічного позову завжди визнавалася особливістю адміністративного процесу, яка істотно відрізняла останній від цивільного та господарського процесів. Але, на нашу думку, зустрічний позов є одним із найбільш дієвих засобів захисту прав фізичних і юридичних осіб в адміністративному судочинстві, у статті хочемо навести обґрунтування власної позиції із цього питання.

Більшість підходів до визначення дефініції «зустрічний позов» ґрунтується на доробках учених радянського періоду, а саме 50–70 років ХХ століття. Саме відсутність єдності підходів до визначення поняття «зустрічний позов» свідчить про те, що в суспільства відсутнє чітке уявлення про об'єкт дослідження, наслідком чого є слабе теоретичне підґрунтя цього молодого адміністративно-процесуального інституту. Так, Г.Л. Осокіна відмічає, що зустрічний позов можна представити у вигляді вимоги заінтересованої сторони процесу стосовно захисту своїх прав і задоволення певних потреб, які, на думку особи, що подає вимогу, порушені позивачем, і така вимога підлягає розгляду в порядку,

визначеному законодавством. С.Н. Абрамов у працях наполегливо відстоює думку, що зустрічний позов пред'являється відповідачем з метою погасити первісну вимогу позивача. Тобто зазначений науковець відкидає думки стосовно багатогранності зустрічного позову як правового інституту, зосереджуючи увагу на тому, що єдине прагнення особи, яка користується цим інститутом, зводиться до якомога більш ефективного свого захисту. Більш вдале визначення в роботах наводить М.А. Гурвич, який зауважував, що зустрічний позов можна розглядати як певне «прохання» відповідача розглянути його самостійну вимогу (претензію) до позивача за первісним позовом у рамках одного провадження. Водночас Д. Швейцер казав про те, що зустрічний позов треба розглядати як один із видів об'єднання позовів. Крім того, відмічений дослідник писав, що розглядати зустрічний позов виключно як спосіб захисту є неправильним і призводить до перекрученого сприйняття цього правового інституту.

Науковці сучасності, серед яких – В.М. Бевзенко, наголошують, що перебування українських земель у складі СРСР із його авторитаризмом призвело до того, що наша держава втратила прогресивні доробки адміністративно-правових наукових думок початку ХХ століття й почала поступовий процес регресу, аж доки не відбувся розпад Радянського Союзу. Як наслідок, не викликає здивування, що Україна щонайменше років на п'ятдесят відстала від тих країн, які не зазнавали застою в розвитку, на кшталт Німеччини, Франції, США, відповідно, дослідження нових інститутів адміністративного судочинства відбувається доволі повільно.

Мета статті – аналіз і дослідження інституту зустрічного позову в адміністративному судочинстві, що стало довгоочікуваною зміною в процесуальному законодавстві, покликано не тільки зробити розгляд справ у рамках адміністративного процесу ефективнішим, а й реалізувати повною мірою можливість дієвого захисту прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб у рамках адміністративного судочинства. За умови правильного застосування такого правового інституту з'явиться можливість об'єктивного та швидкого розгляду публічно-правових спорів, що позитивно відобразиться на належному захисті прав та інтересів фізичних і юридичних осіб в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Інститут зустрічного позову в адміністративному процесі завжди був дискусійною темою, адже прямої норми щодо можливості обрання такого способу захисту своїх прав відповідачем КАС України довгий час не передбачав. При цьому, хоча КАС України в старій редакції й не містив прямої норми щодо можливості пред'явлення зустрічного позову, у ньому траплялися норми, які опосередковано допускали можливість подання окремого адміністративного позову, який за своєю процесуальною природою був відображенням зустрічного позову. Класичний приклад – орган публічної адміністрації дізнається про проведення певних зборів чи мітингу й звертається до адміністративного суду про заборону проведення таких заходів. У свою чергу, організатори мітингу вправі подати адміністративний позов про усунення обмежень права на мирні зібрання. За відсутності інституту зустрічного позову в старій редакції Кодексу суд у наведеному прикладі об'єднав би адміністративні позови в одне провадження у зв'язку з ідентичністю спірних правовідносин.

Відсутність інституту зустрічного позову була особливістю адміністративного процесу, яка істотно відрізняла останній від цивільного та господарського процесів. При цьому не викликає жодних сумнівів той факт, що зустрічний позов є одним із найбільш дієвих засобів захисту прав фізичних і юридичних осіб в адміністративному судочинстві, оскільки, наприклад у разі завдання шкоди матеріальним інтересам фізичної особи з боку суб'єкта владних повноважень (його рішенням, діями чи бездіяльністю) адміністративні суди повинні розглядати такі справи під своєю юрисдикцією за умови, що особа, чиї права порушені, заявляє свої вимоги в одному провадженні з метою вирішення публічно-правового спору. В іншому разі подібне порушення матеріальних прав фізичної особи розглядається за правилами цивільного судочинства [1]. Виходячи з відмічених положень ч. 5 ст. 21 КАС України, очевидно, що зустрічний позов найкраще ілюструє можливість заявити про порушення своїх цивільних прав і вимагати задоволення своєї матеріальної вимоги в рамках адміністративного процесу.

Спеціальна правова норма щодо можливості подання в адміністративному процесі зустрічного позову вперше з'явилася в українському законодавстві лише в оновленій редакції КАС України, яка вступила в силу з 15 грудня 2017 року [2]. Відмічена новела українського адміністративно-процесуального законодавства стала важливим кроком в усуненні вкрай жвавої до цього полеміки науковців з приводу можливості застосування принципу аналогії права з іншими галузями (наприклад, із цивільним правом) задля вирішення питання з інститутом зустрічного позову. Усі спори були разом припинені завдяки прогресивній нормі оновленого КАС України. Сперечатися було про що, адже багато років у правовій доктрині України не дозволялося застосовувати аналогію закону, з чим активно не погоджувалися багато науковців, які не безпідставно вважали, що прогалини адміністративного законодавства цілком можливо усунути саме завдяки принципу аналогії. Натепер повне тлумачення основних положень інституту зустрічного позову в адміністративному процесі України містить ст. 177 нової редакції КАС України [3].

З огляду на зазначене вище, уже куди менше здивування викликає той факт, що лише нещодавно Україна, нарешті, дійшла необхідності впровадження такого адміністративно-правового інституту, як зустрічний адміністративний позов. Щоправда, наразі важко говорити про встановлення суцільної рівності учасників адміністративного процесу із запровадженням інституту зустрічного позову. Справа в тому, що, за чинним КАС України, а саме ч. 1 ст. 177, правом заявляти зустрічний позов наділений відповідач, який є фізичною або юридичною особою, водночас суб'єкт владних повноважень за умови участі в процесі як відповідача позбавлений права на подачу зустрічного позову, про що свідчить пряма забороняюча норма законодавства [4]. Варто зауважити, що така заборона пред'являти зустрічний позов суб'єкту з владними повноваженнями викликає різні емоції в науковців-правників і юристів-практиків, адже, з одного боку, подібне можна логічно пояснити, проте, з іншого боку, не покидає відчуття певної дискримінації прав органів публічної влади. Зазвичай неможливість застосувати інститут зустрічного позову для суб'єкта владних повноважень пояснюється тим, що головне глобальне завдання адміністративного судочинства – це захист пересічної особи від свавілля органів із широкими повноваженнями. Отже, виходить, що більш ефективний і надійний спосіб захисту матеріальних прав і законних інтересів повинен бути характерний для тієї сторони, яка в загальному розумінні є більш незахищеною, а це саме фізична або юридична особа без владних повноважень. Про незахищеність фізичної чи юридичної особи стосовно суб'єкта владних повноважень говорять і певні приписи КАС України. Так, відповідно до положень ч. 2 ст. 77 відміченого кодифікованого акта, обов'язок доказувати правомірність свого рішення чи дії лягає саме на суб'єкта владних повноважень у тих справах, де такий суб'єкт виступає в ролі відповідача. Іншими словами, КАС України чітко передбачає презумпцію винуватості органу публічної влади, якщо такий орган не доведе зворотного. Така норма КАС України передбачена не даремно. Не поодинокі випадки, коли в адміністративному процесі позивач, яким є фізична чи юридична особа, не може належним чином оскаржити рішення, дію чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень через власну необізнаність із матеріалами тієї чи іншої перевірки, яка стала підставою для прийняття того рішення, що оскаржується. Подібні випадки вкрай поширені у спорах, пов'язаних із податками. Відповідно до положень Податкового кодексу України [5], задля донарахування платнику податків додаткових податкових зобов'язань уповноважений податковий орган може користуватися не лише інформацією, передбаченою в податковій звітності чи отриманої внаслідок певних перевірок, а й тією інформацією, яка надійшла з інших джерел. Кількість таких «інших джерел надходження інформації» досить відчутна, а отже, особа, якій дорахували податкові зобов'язання, у більшості випадків зовсім не обізнана з матеріалами, що становлять податкову справу. У такій ситуації, не маючи жодного уявлення про те, які документи зібрані проти нього, платник податків, очевидно, відрізняється незахищеністю, і цілком адекватно, що при подачі позову з боку такої особи тягар доказування правоти своїх дій лягає на відповідача – у нашому випадку підрозділ Державної фіскальної служби України. Виходячи з того, що платник податків не повинен слідкувати за законністю й обґрунтованістю тих дій, що вчинюються суб'єктом владних повноважень, законодавець прогресивно наділив його можливістю подати позов у легкий спосіб, тобто без тягаря доказування, адже зрозуміло, що пересічній особі важко, а подекуди й зовсім неможливо зібрати необхідні докази, розібратися в хитросплетіннях законодавства [6]. Усе це яскраво свідчить про більш слабе становище адміністративно підвладного суб'єкта, чому й убачається правильним надання йому більшого захисного інструментарію. Заради справедливості є потреба зазначити, що в більшості ситуацій, у яких суб'єкт із владними повноваженнями виступає відповідачем в адміністративному процесі, подання ним зустрічного позову взагалі визнається недоцільним, адже, виходячи із суті правовідносин, орган публічної влади взагалі не може заявити будь-якої зустрічної вимоги. Яскравим прикладом можуть слугувати спори з Державною міграційною службою України (далі – ДМС України). Так, у нашій державі непоодинокі випадки необґрунтованих відмов з боку структурних підрозділів ДМС України громадянам щодо оформлення останнім паспорта громадянина України для виїзду за кордон. Зазвичай відмови відбуваються з підстав ненадання повного пакету необхідних документів, які передбачені законодавством. Утім варто відмітити, що доволі часто структурні підрозділи ДМС України вимагають подання таких документів, які не передбачені законодавством. Отже, особа, яка обізнана із законодавством і якій відмовлено в оформленні закордонного паспорта, цілком вправі подати адміністративний позов про визнання дій або бездіяльності органу ДМС України протиправними та зобов'язати вчинити певні дії. Очевидно, що відповідач у такій адміністративній справі – орган із владними повноваженнями (ДМС України, його структурні підрозділи чи конкретні посадовці) – не може заявити жодної зустрічної вимоги позивачу, що витікає із самої суті правовідносин, які склалися. У відповідача в такій справі є можливість лише довести власну правоту.

Не все так однозначно. Частина теоретиків адміністративного процесу в дослідженнях наводить приклади, де можливість подання суб'єктом владних повноважень зустрічного позову була б дійсно не зайвою, оскільки можливість подання зустрічного позову суб'єктом владних повноважень

є не лише доцільною, а, можливо, навіть украй необхідною. Зокрема, мова йде про ті самі спірні правовідносини між фізичними особами та ДМС України. На думку дослідниці, зустрічна вимога зі сторони суб'єкта з владними повноваженнями доцільна, коли наявними є спірні відносини в публічно-правовій сфері між іноземним громадянином і ДМС України, при умові що іноземець оскаржує відмову в наданні йому статусу біженця. При описаній ситуації ДМС України (структурний підрозділ цього органу) міг би подати зустрічний позов, аргументуючи його тим, що йому відомо про незаконність перетинання державного кордону України позивачем (що, у свою чергу, є підставою для видворення такої особи з терен України), і така зустрічна вимога цілком могла б бути розглянута в рамках одного судового процесу разом із первісним позовом. Очевидно, що при таких вихідних даних можливість пред'явлення зустрічної вимоги суб'єктом із владними повноваженнями слугувала б процесуальній економії часу та була б абсолютно логічною [7].

Класичним прикладом для можливості подання зустрічного позову суб'єктом владних повноважень може бути й ситуація із публічно-правовим спором щодо адміністративного договору. Тут усе вкрай наближено до цивільного процесу. Одна сторона подає позов з метою зобов'язати іншу виконати умови договору, а інша оскаржує дійсність самого правочину. Само собою, що вимоги є зустрічними і їх цілком доцільно розглядати в рамках одного процесу [8].

Історично в адміністративному процесі фізична або юридична особа завжди розглядалася куди менш захищеною, аніж цей же учасник правовідносин у цивільному чи господарському процесах, з огляду на специфіку адміністративного права як такого.

Сьогодні адміністративний процес наділяє відповідача, окрім можливості пасивного захисту у вигляді простого невизнання позовних вимог (іншими словами, невмотивоване відхилення позовних вимог, що, утім, убачається найбільш неефективним способом захисту власних прав [9]), двома формами активного протистояння позивачу – подавати відзив на позовну заяву (у старій редакції КАС України містилася інша назва цього процесуального документа – заперечення) або подати зустрічний адміністративний позов. Обидві наведені форми реалізації прав відповідача на захист від пред'явленого позову мають декілька цікавих особливостей. Як подання відзиву на позовну заяву, так і подання зустрічного адміністративного позову є спеціальними процесуальними правами відповідача, але є особливістю, яка впливає безпосередньо із законодавчих приписів: суб'єкт владних повноважень (за умови, що він є відповідачем в адміністративній справі) не має права подати зустрічний позов. Суб'єкт владних повноважень у випадку наділення його процесуальним статусом відповідача може захищатися лише шляхом подання відзиву на позовну заяву. Разом із тим, якщо владний суб'єкт, не маючи поважної причини, в установлені строки не надасть суду свій відзив, така позиція владного суб'єкта може бути розцінена судом як визнання позовних вимог.

Найчастіше до зустрічного позову ставляться як до процесуальної заяви, що подається в уже розпочатому процесі задля її спільного розгляду з первісним позовом. При цьому відмічена процесуальна заява чітко демонструє самостійну вимогу відповідача [10]. У певному сенсі виходить, що відповідач замість того, аби захищатися від пред'явленого позову, сам іде в атаку, заявляючи власні вимоги. Тобто подібний спосіб захисту прав можна представити у вигляді відомого прислів'я: «Кращий захист – це напад». Досить популярним поглядом на зустрічний позов є розгляд його як самостійної вимоги, основна тактична мета якої – погасити первісну скаргу позивача, тобто завдати удару по позиціях тієї особи, яка звернулася в суд першою. Прихильники такої позиції наголошують на певному поглинанні зустрічним позовом первісного та суцільному зрівнянні двох сторін у їхньому процесуальному статусі.

Виходячи з відміченого, можемо зробити висновок, що зустрічний позов є найбільш дієвим засобом захисту відповідача від пред'явленого позову. Подібна ефективність такого способу захисту пояснюється тим, що зустрічний позов має чітке спрямування на повне або часткове спростування підстав первісного позову. Це й цілком природно, адже задоволення зустрічного позову повністю або частково виключає можливість задоволення первісного позову, але не варто забувати, що такий інструмент захисту прав відповідача в адміністративному процесі, як зустрічний позов, є новим для України, але вже досить багато років успішно застосовується в провідних державах світу. Більше того, зустрічний позов в адміністративному судочинстві іноземних держав зазвичай стосується майже будь-яких видів спорів, які можуть виникнути між сторонами.

Важливо розуміти, що зустрічний позов за своєю юридичною природою подібний первісному позову з фактично єдиною відмінністю у вигляді його пред'явлення особою, яка вже має конкретний процесуальний статус – відповідача. Зустрічний позов завжди прямо чи опосередковано пов'язаний із тими правовідносинами, що становлять сутність спору за первісним позовом. Цілком природно, що зустрічний позов міг би бути основою самостійного судового провадження та розглядатися окремо від первісного, утім подібне вбачається ірраціональним, з огляду на спорідненість вимог кожної зі сторін і більш зручний їх розгляд у сукупності.

Варто наголосити на тому, що предмет зустрічного позову в адміністративному процесі є важливою категорією, яка має істотне практичне значення. Загалом категорія предмету позову (байдуже, первісного чи зустрічного) дає змогу певним чином оцінити допустимість прийняття позовної заяви до розгляду, так би мовити, дослідити достатність підстав для відкриття провадження. Від предмета позову прямо залежить й обсяг і зміст доказування. Зазвичай у контексті адміністративного права предмет позову розглядається в розрізі двох форм діяльності суб'єкта владних повноважень – активної (певні дії або рішення, що приймаються органом публічної влади стосовно фізичної чи юридичної особи, їх діяльності) чи пасивної (бездіяльність), які порушили права підвладного суб'єкта. Активна чи пасивна діяльність суб'єкта владних повноважень або передувала правовідносинам спірного характеру між сторонами, або була їх безпосереднім наслідком [11].

Досліджуючи будь-який структурний елемент зустрічного позову, передусім треба пам'ятати, що він є позовом. Досить важливим аспектом зустрічного позову є його ознаки, основні з яких такі:

- підсудність;
- момент пред'явлення;
- суб'єкт пред'явлення;
- особа, стосовно якої зустрічний позов було пред'явлено;
- цільова спрямованість;
- самостійність вимог;
- чи існує взаємозв'язок із первісним позовом;
- спільний розгляд двох позовів – первісного та зустрічного [12].

Під цільовою спрямованістю зустрічного позову на увазі мається головна мета цього процесуального документа, яка проявляється в прагненні відповідача якомога краще захистити себе від первісного позову, паралельно задовольняючи суб'єктивні, самостійні вимоги. Важливою ознакою є й суб'єктний склад інституту зустрічного позову в адміністративному процесі. За замовчуванням прийнято вважати, що у відміченому інституті дві діючі сторони – відповідач за первісним позовом, який пред'являє зустрічний позов, і позивач за первісним позовом, який у разі пред'явлення до нього зустрічного позову вже виступає відповідачем за ним. Але, як відомо, у справі можуть брати участь і такі учасники процесу, як, наприклад, треті особи із самостійними вимогами. Важливо, що така третя особа може вступити у справу вже після того, як відповідач пред'явить до первісного позивача зустрічний позов. У такому разі відповідачу доведеться захищати свої інтереси й від третьої особи, адже її правова позиція також може завдавати шкоди правам відповідача [13].

Важливо завжди уважно слідкувати й за моментом пред'явлення зустрічного позову. За законодавчими приписами, зробити це можна лише в уже розпочатому процесі та обов'язково до винесення судом рішення по суті за первісним позовом.

Варто окремо наголосити на тому, що зустрічний позов, який приймається судом до сумісного розгляду із первісною позовною заявою, певним чином ускладнює процесуальне положення сторін, адже відбувається істотне нашарування одних процесуальних прав на інші. Але при цьому сторони не змінюють свого початкового процесуального статусу. Позивач усе одно залишається позивачем, незважаючи на наявність процесуальних прав та обов'язків відповідача в нього за зустрічним позовом. Те саме стосується відповідача за первісним позовом [14].

Незацікавленість суду на практиці в прийнятті зустрічного позову іноді викликана і його заангажованістю, що не можна виключати в сучасних українських реаліях. Авжеж, подібне небажання суддів застосовувати інститут зустрічного позову, формально підходячи до вивчення поданих зустрічних вимог, викликає здивування, адже більшість юристів-практиків не безпідставно вважали закріплення страдницького інституту зустрічного позову в оновленому процесуальному кодексі ковтком свіжого повітря.

Поширюючи шкідливий формалізм при виконанні своїх обов'язків, судді ніби забувають ті висновки, які щоразу формує ЄСПЛ у рішеннях. ЄСПЛ постійно наголошує на тому, що надмірний формалізм у роботі національних судів порушує право особи на доступ до суду. Європейський суд звертає увагу, що функція правосуддя – допомогти особі захистити свої порушені права, і тут необхідно проявляти більше гнучкості (у рамках законодавчої процедури), аби дедалі більше відходити від карального спрямування своєї діяльності. Надмірний формалізм, який породжує обмеження доступу до суду, фактично виступає й порушенням принципу змагальності сторін у судовому процесі. ЄСПЛ робив висновок щодо уникання надмірного формалізму й безпосередньо в справі, яка торкалася України. Мова йде, зокрема, про рішення ЄСПЛ від 8 грудня 2016 року у справі ТОВ «ФРІДА» проти України [15].

Не варто забувати й той факт, що адміністративний процес є диспозитивним, а невмотивовані відмови суду в прийнятті зустрічного позову прямо впливають на порушення цього принципу.

Висновки. Отже, підводячи певну межу наукового дослідження, варто зауважити, що зустрічний позов в адміністративному процесі є дієвим засобом захисту прав відповідача. Головна спрямо-

ваність інститут зустрічного позову полягає в тому, аби досягнути відмови в задоволенні первісного позову, тобто певним чином нейтралізувати його та визнати конкретні права (у тому числі майнового характеру) на власну користь. Зауважимо, що при цьому суд зобов'язаний прийняти правильно оформлений і пред'явлений зустрічний позов навіть за умови, що його прийняття ускладнить вирішення справи.

Окремого відзначення потребує те, що інститут зустрічного позову в адміністративному судочинстві став довгоочікуваною зміною, яка покликана не тільки зробити розгляд справ у рамках адміністративного процесу куди більш ефективнішим, аніж це було до цього, а й реалізувати повною мірою можливість дієвого захисту цивільних прав фізичної особи в рамках адміністративного судочинства. За умови правильного застосування відміченого правового інституту має зменшитися навантаження на суди, адже з'являється можливість розглядати частину справ в одному провадженні, а сам розгляд судових справ, за ідеєю, повинен стати більш швидким і менш затратним.

Sherstiuk H. Counterclaim in public legal disputes

The article examines the institution of a counterclaim in administrative proceedings, which is a long-awaited change for the effective consideration of cases in the administrative process and for the implementation of effective protection of the rights of individuals and legal entities in administrative proceedings. Emphasis is placed on the peculiarities of drafting, filing and consideration of a counterclaim, which is the key to successful protection and restoration of violated rights and interests of the defendant in public law disputes.

Also, an analysis of the feasibility of filing a counterclaim in the administrative process, taking into account the specifics of the parties and the legal relationship. This attitude of lawyers to the institution of a counterclaim in administrative proceedings is caused by the specificity of the administrative procedural law itself, the distinguishing feature of which is the presumption of guilt of the subject of power. It is based on the observance of this principle that the main features of a counterclaim in public law disputes are formed, starting from the authority of subjects to file such claims in open court proceedings and ending with the issuance and execution of a court decision based on such a claim.

Thus, during the research in the process of writing this article, the author elaborated not only the works of famous lawyers, but also court decisions confirming the active use of the latest institute of counterclaim in public law disputes, as well as his own experience in drafting, filing and direct participation in administrative cases, which combine the main and counterclaims. The peculiarities of realization of the rights of individuals and legal entities to file and consider a counterclaim in public law disputes, which are numerous in comparison with other categories of disputes, commercial, civil, etc., are revealed.

Key words: public law disputes, features of the counterclaim in administrative proceedings, realization of the right to counterclaim by the subject of power.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV (нова редакція 15.12.2017) / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон від 03.10.2017 № 2147-VIII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2017. № 48. Ст. 436.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.
4. Мельник Р.С., Барікова А.А. Науково-практичний коментар до статті 177 Кодексу адміністративного судочинства України (станом на 25.04.2018 р.). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KK008231?bl=>.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 13–14, 15–16, 17. Ст. 112.
6. Ченкова Н.Я. Багатозначність презумпції вини суб'єкта владних повноважень в адміністративному судочинстві. *Форум права*. 2013. № 3. С. 730. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
7. Пуданс-Шушлебін К.Ю. Проблеми реалізації права відповідача на захист від адміністративного позову. *Держава і право : збірник наукових праць*. 2008. № 2 (40). С. 245.

8. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. С. 260.
9. Закаленко О.В. Засоби захисту відповідача від позову: адміністративно-процесуальний аспект. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 499. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_68_79.
10. Цивільне процесуальне право України : підручник / С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін. ; за заг. ред. С.С. Бичкової. Київ : Атіка, 2009. С. 236.
11. Попов Р.В. Предмет зустрічного адміністративного позову. *Публічне право*. 2016. № 2. С. 335. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_2_47.
12. Мельник Р.С., Барікова А.А. Науково-практичний коментар до статті 177 Кодексу адміністративного судочинства України (станом на 25.04.2018 р.). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KK008231?bl=>.
13. Приходько И.А. Доступность правосудия в арбитражном и гражданском процессе: основные проблемы. Санкт-Петербург : Изд. дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2005. С. 449.
14. Бичкова С. С. Зустрічний позов як цивільна процесуальна форма захисту інтересів відповідача. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 10. С. 43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2010_10_9.
15. Рішення у справі «ТОВ «ФРІДА» проти України» (Заява № 24003/07): Рішення, Справа від 08.12.2016 / Європейський суд з прав людини. *Офіційний вісник України*. 2018. № 81. С. 57. Ст. 2707.